

45. Yüksek sanata karşı alçak sanat hareketi ve Robert Williams

Eda UZUN¹

Yasemin UZUN²

APA: Uzun, E. & Uzun, Y. (2023). Yüksek sanata karşı alçak sanat hareketi ve Robert Williams. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 743-754. DOI: 10.29000/rumelide.1279137

Öz

18. yüzyıldan beri bazı sanat alanlarının Yüksek Sanat, bazılarının ise Alçak Sanat olarak değerlendirilmesi, sanatın Modern ve Postmodern dönemlerinde de devam etmiştir. Günümüzde ise bu anlayış kendisini resim ve illüstrasyon, heykel ve vinil oyuncak gibi birbirine benzer alanlarda göstermektedir. Bu anlayışa göre eserin, işlevsellik özelliği arttıkça Yüksek Sanat olarak değeri azalmaktadır. Lowbrow Sanat, süregelen bu Yüksek Sanat anlayışına karşı olarak ortaya çıkmıştır. Amerikalı sanatçı Robert Williams, Lowbrow Sanat hareketi içinde kilit öneme sahiptir. Sanatçı, hareketin ortaya çıkması ve şekillenmesinde aktif olarak rol oynamıştır. Lowbrow terimini sahiplenen sanatçı, diğer Lowbrow sanatçıları tarafından da öncü olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde sanat dünyasını ikiye bölerek bazı sanat eserlerinin alçak bazılarının ise yüksek olarak değerlendirilmesine sebep olan şey bu araştırmanın merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda çalışmada; sanatın Highbrow Sanat'a evriminin kronolojik olarak incelenmesi, Yüksek Sanat ve Alçak Sanat arasındaki ilişkiye değinilmesi, Williams'ın Lowbrow Sanat hareketi içerisindeki önemi vurgulanarak, sanatçı hakkında tarihsel inceleme yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır ve ulaşılan belgelerin içerik analizleri yapılmıştır. Öncelikle sanatın Yüksek Sanat'a evrimi tarihsel olarak incelenmiştir. Highbrow Sanat ve Lowbrow Sanat arasındaki ilişkiye değinilerek Lowbrow Sanat hakkında bilgi verilmiştir ve konuyla ilgili kilit öneme sahip olan Robert Williams'ın sanat anlayışı Yüksek Sanat ve Alçak Sanat ayrılığı üzerinden incelenmiştir. İncelemeler gösteriyor ki, bugün sanatı temsili eden müze ve galerilerde sergilenen ve herkes tarafından ulaşılamayan eserler, Yüksek Sanat olarak nitelendirilirken, bir işleve hizmet eden ya da herkes tarafından rahatlıkla ulaşılabilen popüler eserler ise Alçak Sanat statüsüne indirgenmektedir. Lowbrow sanat da, ilk ortaya çıktığı dönemde galeri ve müzeler tarafından kabul edilmeyerek, sanatın alçak formu olarak görülmüştür. Fakat bugün Lowbrow Sanat, artık geniş bir sanatçı ve izleyici kitlesine sahiptir ve Yüksek Sanat'ın sergilendiği galeri ve müzelerde yerini almaya başlayarak onun bir parçasına dönüşmektedir.

Anahtar kelimeler: Alçak sanat, yüksek sanat, Lowbrow sanat, Robert Williams

Low art movement against high art and Robert Williams

Abstract

The evaluation of some art fields as high art and some as low art since the 18th century continued into the Modern and Postmodern periods of art. Today, this understanding shows itself in similar fields such as painting and illustration, sculpture and vinyl toys. According to this understanding, as

¹ Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Grafik Anasanat Dalı (Sivas, Türkiye), edauzun@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0767-9154 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.01.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1279137]

² Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, (Trabzon, Türkiye), yaseminuzun61@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5664-0221.

the functionality feature of the work increases, the value of high art decreases. Lowbrow art emerged in opposition to this ongoing understanding of high art. This art movement, which takes its source from Hot Rod (Kustom Kulture), Psychedelic Art, Punk, surfing culture, underground art, comics, cartoons and many other subcultures; has displayed an attitude against the understanding of art that prevailed at the end of the 20th century. Unlike "Highbrow", that is, intellectual-high art, Lowbrow, non-intellectual-low art has not been recognized and tended to be recognized by authorized art institutions. Robert Williams is of key importance in Lowbrow art movement. The artist actively played a role in the emergence and shaping of the movement. The artist, who owns the term Lowbrow, is considered a pioneer by other Lowbrow artists. The artist and the artist, who is a painter and cartoonist, uses especially comic book elements in his works. In line with this understanding, Williams' works appeal not only to certain segments but to everyone. In this study, it is aimed to address the relationship between art evolution of art to high art, high art and low art, and to carry out historical examination about the artist by emphasizing the importance of Williams in the Lowbrow Art Movement.

Keywords: High art, low art, Lowbrow art, Robert Williams

Giriş

Yüksek Sanat ve Açık Sanat arasındaki ayrım, özellikle 18. yüzyılda bazı sanat alanlarının yüceltilmesiyle belirginleşmiştir. Sanatın bazı alanları Yüksek Sanat statüsüne yükseltilmiş bazı alanları ise Alçak Sanat statüsüne indirgenmiştir. Düşünce ile yapılan sanatlar değer görmüş fakat sadece el becerisine indirgenen sanatlar bu değeri görememiştir. Yüksek Sanat ve Açık Sanat arasındaki bu ayrım günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sanat müzeleri ya da ünlü galerilerin koleksiyonlarına dahil edilen eserler, belirli kriterler çerçevesinde seçilmektedir. Sanatın seçkin dünyası bu eserleri birbirinden ayırırken bu Yüksek ve Alçak Sanat arasındaki çizgiyi de belirginleştirmektedir.

Bazı sanatçılar belli dönemlerde Yüksek ve Alçak Sanat arasındaki ayrıma dikkat çekmişlerdir. 20. yüzyılın başlarında Dadaistler tarafından ve 20. yüzyıl ortalarında ise Pop Sanat temsilcileri tarafından bu ayrıma ilişkin eserler üretilmiştir. Lowey ve Prince'e göre (2014, s.201) 1916'dan yaklaşık 1923'e kadar, Dadaistler (özellikle Marcel Duchamp) ve 1960'ların Pop sanatçıları Yüksek ile Alçak Sanat arasındaki katı ayrımları sorgulamıştır. Bu sorgulamalar aynı zamanda, Kavramsal Sanat'ın ortaya çıkmasına (Yüksek Sanatın daha çok fikirle ilgili olduğu ve bir boya fırçasının ve onu kullanma becerilerinin harika sanatlar yaratmak için gerekli olmadığı inancına) yol açmıştır.

Lowbrow Sanatçılar tıpkı Pop sanatçılar gibi temsili olmayan soyut sanata ve bilindik sanat eseri biçimini sorgulayan Kavramsal Sanat'a karşı tutum sergilemişlerdir. Anderson'a göre (2004, s.15) temsili sanat, erken Paleolitik Avrupa'ya kadar uzanmaktadır ve 20. yüzyılın ortalarına kadar tutarlı hızlı bir şekilde evrimleşmiş, kapsamlı ve karmaşık bir görsel iletişim dili geliştirmiş ve sonrasında Kavramsal Sanat'ın ortaya çıkmasıyla kesintiye uğramıştır. Gidişatı sekteye uğratan Soyut ve Kavramsal Sanat'ın elli yıllık hakimiyeti süresince sanat simsarları, temsili resim, çizim ve heykelleri görmezden gelmiştir.

Lowbrow Sanat, Amerika'nın Batı kıyısında özellikle Kaliforniya eyaletinde şekillenmiş ve gelişmiştir. Bu dönemde özellikle Kaliforniya'da popüler kültürün baskın şekilde kendini gösteriyor olması da etkili olmuştur. Amerikalı çizgi roman sanatçısı Robert Williams, Lowbrow Sanat hareketinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Varol Ergen'e göre (2015, s.176) Williams, Lowbrow Sanat'ı

ortaya çıkışından beri etkin şekilde temsil etmektedir. Sanatçı, diğer postsanat eleştirmenleri gibi (haberli ya da habersiz bir şekilde aynı dönemlerde) Highbrow Sanat (Yüksek Sanat) tanımlamasına karşı olarak Lowbrow Sanat (Alçak Sanat) terimini ortaya atmıştır. Williams, çizgi romanlarından uyarlayarak yarattığı resimlerini ifade etmek için kullandığı Lowbrow Sanat'ın, popülerleşerek kendine has bir tarz haline geleceğini ve gerçek sanat olarak her şey tepe den bakan bir akım olabileceğini iddia etmiştir.

Alan yazın incelendiğinde Lowbrow Sanat'ın kaynaklık ettiği Pop Sürrealizm ve Lowbrow (Alçak) Sanat ile ilgili az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bilgi (2017), "Bir alt kültür sanatı olarak Lowbrow Sanat Hareketi ve Görsel Tasarıma Etkisi" isimli makalesinde, Lowbrow Sanat'ın önemini vurgulamıştır. Cançat (2020), "Lowbrow Üzerine..." isimli çalışmasında, kökleri dadaizm, kavramsal sanat, pop art'a kadar dayanan ve 1970'li yılların sonunda gelişmeye başlayan Lowbrow sanat hareketini son dönem örnekleriyle değerlendirmiştir. Batur (2020), araştırmasında Sürrealizm kavramının gerçeklikle ilişkisini, konu üzerine yapılan araştırmalar çerçevesinde incelemiştir ve Pop Sürrealizmi günümüze taşıyan sanatçılar, bu sanatçıların eserleri ve bu ismin sahiplenilmesine neden olan süreçleri ele almıştır. Ergen (2015), "Yeni Ve Bağımsız Bir Sanat Deneyimi Olarak Pop Sürrealizm" isimli makalesinde yeni bir sanatsal deneyim olarak 'Pop Sürrealizm' akımının hem güncel sanatın bir parçası hem de karşıtı olarak nasıl şekillendiği açıklamıştır. Givens (2013), "Lowbrow Sanat: Sanat Tarihi Geleneğinin Beklenmedik Savunucusu" isimli tezinde Lowbrow Art stilini henüz araştırılmamış bir sanat stili olduğunu ve bu sanat stili ile ilgili bir söylem eksikliğinin olduğunu dile getirmiştir. Araştırmacı, Lowbrow Sanat'ın, izleyiciyi ima edilen bir anlatı ile meşgul etmek için popüler görsel kültürün estetik geleneklerini kullanan geleneksel medyada yürütülen figüratif sanat olduğu sonucuna varmıştır.

Alan yazın incelendiğinde sanatın Highbrow Sanat'a evrimini kronolojik olarak inceleyen Yüksek Sanat ve Alçak Sanat arasındaki ilişkiye değinen Williams'ın Lowbrow Sanat hareketi içerisindeki önemini vurgulayan herhangi bir araştırmaya rastlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırma özgün olma niteliği taşımaktadır. Yeterince araştırılmamış bir sanat alanı olarak karşımıza çıkan Alçak ve Yüksek Sanat hareketini ve bu alanda önemli bir isim olan Robert Williams'ı inceleyen bu araştırma, literatürdeki ilgili boşluğu doldurması açısından önemlidir.

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı, sanatın Highbrow Sanat'a evrimi kronolojik olarak incelemek, Highbrow Sanata karşı ortaya çıkan Lowbrow Sanat ve bu akımın önemli temsilcisi Robert Williams hakkında araştırma yapmaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen kaynaklar değerlendirilerek önem sırasına göre gruplandırılarak kullanılmıştır. Öncelikle sanatın Yüksek Sanat'a evrimi tarihsel olarak incelenmiştir ve Highbrow Sanat ve Lowbrow Sanat arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Lowbrow Sanat hakkında bilgiler sunulmuş ve konuyla ilgili kilit öneme sahip Robert Williams'ın sanat anlayışı Yüksek Sanat ve Alçak Sanat ayrılığı üzerinden analiz edilmiştir.

1. Sanatın Yüksek Sanata Evrimi

Çoğu sanat tarihi kaynakları, sanatın başlangıcını mağara dönemine kadar götürmektedir. Üst paleolitik döneme ait olan Altamira mağarasındaki duvar resimleri tarihin ilk sanat örnekleri olarak kabul edilir. Bunun aksine Shiner, sanatın icadı kitabında, bugün anladığımız haliyle sanatın, aşağı yukarı 200 yıllık bir geçmişe sahip Avrupa icadı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, bu 200 yıllık geçmişin öncesinde

2000 yıl kadar da yetenek ve incelikte yapılan hertürlü faydacı insan etkinliğin sanat olarak değerlendirildiği bir dönem yaşanmıştır (Shiner, 2018,s.21-23). Bu çağlarda sanatçı ile zanaatkar arasında bir ayırım bulunmadığı gibi, toplumsal üretim içinde, teknik nesnelere ile sanat nesnelere arasında da bir ayırım bulunmamaktadır. Bu eski sanat sistemi daha çok din ya da büyü gibi insanlığa fayda için sunulmuş dünyevi çalışmalardır (Bozkurt,1992,s.15). Bu dönemdeki resimlerle kutsal metinler arasında önemli bir ilişki vardır ve genel anlamda resimler dine hizmet etmiştir. Rönesans döneminde sanatın temel amacının gerçeği betimlemek ve taklit etmek olduğu fikri benimssenmiştir. Sonraki süreçte modernizmle birlikte bu geleneksel sanat anlayışından sıyrılan ressamlar zamanla kendi sanat anlayışlarına yönelmeye başlamışlardır.

Rönesans sanatın geleceğinin inşası için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönem ; 15. yüzyılın sonunda ve 16. yüzyılın başında, sanatçıların insanın yaşayışını ve güçlü duygularını, dünyanın gizemini yakalama arzusuyla doruğa ulaşmıştır. Sanat, klasik antikiteden beri ilk kez bir inandırıcılığa sahip olmuştur. Özellikle bu dönemin sonuna doğru sanatçıların realist yaklaşımları göze çarpmaya başlamıştır. Yüksek teknik becerilere sahip sanatçılar ilk kez yenilik ve yetenekleriyle ün kazanmıştır. Bu dönemde en yaygın temalar dini konular olmakla birlikte, portre çalışmaları yeni bir özsaygı duygusunu yaşatmaktadır ve mitolojik öyküler ahlaki mesajları nedeniyle tasvir edilmiştir (Bozkurt, 1992: 18; Hodge,2019, s. 15). Eserler resmettiği otoriteyi (İsa ve havarilerini, prensleri, bankerleri ve lonca yöneticileri vb.) temsil etmiş ve fayda sağlaması amaçlanmıştır (Artun, 2014).

Zamanla değişen sanat yapma ve sanata destek olma motivasyonlarıyla sanat, dini himayeden çıkmaya ve giderek sekülerleşmeye başlamış ve artık sanat, bir sözleşmeye göre değil serbest piyasaya sunulmak üzere hazırlanmaya başlanmıştır (Pooke ve Whitham, 2018, s. 37). 19. yüzyılda sanatçılar modern dünyayı ifade etmenin yollarını aramaya başlamışlardır (Hodge, 2019, s. 27). Rönesans döneminde Avrupa'da uzun bir süre hakim olan, sanatın temel amacının gerçeği tasvir etme olduğu düşüncesi modernizmle değişmeye başlamıştır. Biçimden biçimsizliğe, simgesellikten soyuta ve nesnellikten öznelliğe geçiş yaşanmıştır (Farago, 2020, s. 9-10).

Bu yeni ve özgür alanda, romantik, dini, mitolojik ve epik olan eski konulara ilgi azalmıştır. Geleneksel sanat anlatısının baskısından kurtulan sanatçılar, sanatın özüne inmeye ve eserlerinde kendi özgün anlatılarını oluşturmaya çalışmışlardır (Gombrich, 2013, s. 522). Bu dönemde sanatçılar eskiyle kökten bir hesaplaşma dönemine girmiştir. Gelenekler sarsılmaya başlamış, var olan kalıplar kırılmış, büyük kültür birikimleri tasfiye edilmeye başlanmıştır. Modern insanlığın yaşama ve hayatı anlama tarzını ifade etmek isteyen sanatın öncüleri, Rönesans Sanat'ının yarattığı biçimleri, bunların yerine yeni biçimler koymak için reddetmiştir. Çağ değişirken sanatçılar da kendilerini ifade edecekleri yollar aramıştır. (İpşiroğlu ve İpşiroğlu, 1993 s. 14-16; Muller, 1972, s.231).

Modern dönem sonrası Postmodern sanat için artık hiçbir sınır kalmamıştır. Günümüzde sanat en önemli yaratıcı endüstrilerden birine dönüşmüştür. Artık her türlü doktrinin ötesinde (belki yalnız yeni ve yaratıcı olma ilkesine sadık kalarak) soyut resim somut resmin yanında, video ve bilgisayar sanatı enstalasyonun yanında ya da obje sanatı performansın yanında, barış içinde yaşayabilmektedir. Sanatsal tarzlar Mixed Media (Karışık Teknik) adı altında iç içe geçmekte birbirine karışmaktadır. Artık sanatta gerçekleşmeyen şey kalmamış hiçliğin kendisi bile sanat olabilmıştır (Krausse, 2005, s. 119). Bu durum, neyin sanat olduğu ve neyin sanat olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir ve sanat eleştirmenleri tarafından farklı fikirler ortaya atılmıştır.

Batı'da, yüksek ve alçak sanat arasına her zaman bir çizgi çizilmiştir. Yüksek ve alçak sanatın bu ayrımının kökenine bakıldığında iki ayrı döneme gönderme yapılmıştır. Akay, (2002, s. 43) bu ayrımın kökenini Eski Yunan'a dayandırmaktadır. Ona göre, yüksek sanatları ifade eden "liberal sanatlar" ("Ars liberales": düşünceyle sanatı birleştiren alan) ve alçak kültüre (minörlüğe) ait olan "mekanik sanatlar" (el becerileri) ayrımı akademilerin kurulmasıyla yerleşik hale gelmiştir.

Günümüz yüksek sanat kavramının doğuşunun izleri 18. yüzyıla dayanmaktadır. Yalnızca sanat (yüksek sanat) için yapılanlar ile fayda sağlayanlar (alçak sanat) arasındaki ayrım bu dönemde belirginleşmeye başlamıştır. 2000 yıldır var olan geleneksel sanat kavramının değişmesine yol açan bir bölünme gerçekleşmiştir. Eski çağların birçok dilinde karşılaşılan sanat ile zanaat özdeşliği, güzel sanatlar kavramının ortaya çıkmasıyla ortadan kalkmıştır. Yaratıcılık ve dehanın kutsandığı, güzel sanatlar (şair, resim, heykeltçilik, mimarlık, müzik), becerinin ve kuralların hakim olduğu, zanaat ve popüler sanatlar (ayakkabıcılık, nakışçılık, hikaye anlatıcılığı, popüler şarkılar, vb.) olarak sanat ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımın gerçekleşmesinde, himayeciliğin yerini bir sanat piyasasının ve orta sınıf bir sanat kamuoyunun alması etkili olmuştur. 17. ve özellikle de 18. ve 19. yüzyıllarda süregelen sanayi devrimi, bu bağıntıları değişikliğe uğratmıştır. Kimi türlerin güzel sanatların tinsel statüsüne ve bunların üreticilerinin de yaratıcılar statüsüne yükselmesi, öteki türleri sırf fayda statüsüne ve bunların üreticilerini de imalatçılar statüsüne indirgenmesi kavramsal bir dönüşümü göstermektedir. Fakat günümüzde bu bölünme unutulmuştur. Bunun sebebi, 19. yüzyıldan itibaren sanatın, "güzel sanatlar" olarak değil sadece sanat olarak isimlendirilmesi olmuştur (Bozkurt, 1995, s. 18; Shiner, 2018, s. 23-26).

Sanat dünyasının bu büyük muhafızları hangi sanatın değerli ya da değersiz olduğunu söyleme gücüne sahiptir. Böylece hangi sanatın daha yüksek hangi sanatın daha alçak olduğu konusundaki sonuçlar zamanla güzel sanatlar kanununa dönüşmektedir. Her yıl uluslararası düzenlenen bienal ve trienal, çağdaş sanat müzayedeleri, fuarlar, müze ve galeri sergileri ile sanatın nabızı tutulmakta ve sanata kıymet biçilmektedir. Yüksek sanat ve alçak sanat arasındaki ayrım devam etse de bu ayrımın öznel olduğu ve belirli net sınırların olmadığı da aşikardır.

2. Alçak Sanat (Lowbrow Sanat)

Lowbrow sanat, 1950'ler sonrası Los Angeles merkezli bir sanat hareketi ya da fenomen olarak adlandırılabilir. Lowbrow, Highbrow'un (yüksek, entelektüel, kültürlü) aksine "alçak, kültürsüz ve entelektüel olmayan" anlamlarına gelmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi yüksek sanatın aksini ifade etmektedir. Lowbrow sanatçılar dönemin hakim yüksek sanat anlayışına karşı tutum sergilemişlerdir. Lowbrow Sanat ifadesinin kökeninde yüksek sanat ve alçak sanat arasındaki bu tarihsel ayrım önemli yere sahiptir.

Batı yüksek sanatının ressam geleneğine karşı bir tepki olarak kavramsal sanata doğru itilmesinden 20 yıl sonra resim ve figürasyonda bir canlanma olmuştur. Figürasyona ve resme dönüş, Amerika'nın Batı Kıyası'ndaki Lowbrow ressamlarına destek vermiştir. Jordan, 2005, s.23). Dönemin hakim Soyut Sanat ve Kavramsal Sanat'ın ön planda olduğu yüksek sanat dünyasının tersine Lowbrow sanatçılar, daha çok figür ve anlatıyı ön plana çıkartmışlardır. Bu sanatçılar, yüksek sanat olarak icra edilenlerin ve genel beğenin dışında kalmıştır.

Lowey ve Prince'e göre (2014, s.161), Lowbrow ismi "highbrow" güzel sanatlar ana akımı tarafından reddedilmesini yansıtan bir terim olmasının yanı sıra, hareketin düşük tüketim kültürüne yaptığı yoğun göndermeyi de yansıtmaktadır. Bu sanat hareketi popüler kültür, yarı unutulmuş alt kültürler ve önceki

yılların kültürel figürlerini yeniden keşfetmek için geçmişe dönük kendini tüketme sürecine girmiştir. 1970'lerin sonu, 1980'ler ve 1990'ların başında, birçok sanatçıyla birlikte halk da yerleşik güzel sanatlar dünyasına giderek yabancılaşmıştır. Onlarca yıl boyunca erişilemeyen kavramsal sanat ve ona eşlik eden şeffaf olmayan bir diyalogun ardından halk, güzel sanatlar alanındaki önceki gelişmelerin gösterişini ve kibri geride bırakan bir hareketi benimsemeye istekli hale gelmiştir.

Bu akıma ait çoğu sanatçı, zanaatkarlığa dayalı temsil sanatı alanında işlev görmektedir. İlhamını, ortaya çıkabilecek en popüler, renkli ve tartışmalı etkilerden ve grafik geleneklerden almaktadır. Hikaye illüstrasyonu, çizgi roman sanatı, bilim kurgu, film afişi sanatı, sinema filmi üretimi ve efektleri, animasyon, müzik sanatı ve afişler, Psikedelik Sanat³ ve Punk sanatı, Hot Rod⁴ ve motorcu sanatı, sörfçü, ve kaykay grafikleri, grafiti sanatı, dövme sanatı, Pin-Up⁵ sanatı, pornografi ve sayısız diğer sıradan eşitlikçi sanat formlarından doğmuştur. Fakat yine de resmi sanat yetkilileri tarafından basitçe reddedilmiş ve küçümsenmiştir (Anderson, 2004, s.14). Yerleşik sanat dünyası, Lowbrow sanatın varlığını görmezden gelmiş, pek çok sanat eleştirmeni Lowbrow'un meşru bir hareket olmadığı ve eserlerin entelektüel kesimin dikkatine layık olmadığı mesajını vermiştir. Hareket hakkında akademik yazıların olmaması da Lowbrow'un ciddiye alınmasını engellemiştir. Buna rağmen Lowbrow Sanat, Amerika'da güzel sanatlar dünyasına karşı saygısız bir panzehir olarak doğmuş ve hızla gelişerek popüler bir sanat hareketine dönüşmüştür. Dünya çapında kendi uygulayıcıları, galerileri ve yayınları ile ana akımın dışında gelişmeye devam etmiştir (Lowey ve Prince, 2014, s.190-203).

Anti-elitizm, zevk ve isyan tavrı, Lowbrow Sanat'ının ardındaki mantığın çoğunu özetlemektedir (Lowey ve Prince, 2014, s.197). Fakat Lowbrow sanat, ne kadar karşıt görüşlere sahip olsa da Postmodern dünyada yerini almıştır (Şahin, 2016, s. 3). Tıpkı Dada gibi Lowbrow Sanat da karşı çıktığı sanat anlayışının bir parçasına dönüşmüştür. Günümüzde Lowbrow sanatçılar Amerika, Avrupa ve daha birçok yerde önemli galeriler tarafından temsil edilmeye başlanmıştır. Galeriler tarafından temsil edilen bazı sanatçılar Lowbrow sanatın "entelektüel olmayan, kültürsüz" anlamına gelmesinden dolayı rahatsız olarak Lowbrow etiketi yerine Pop Sürrealizm ismini tercih etmeye başlamışlardır. Bu isim her ne kadar Lowbrow Sanat'ın ilk ortaya çıktığı dönem anlayışını yansıtmasa da akımın bugün dönüştüğü uysal ve galeri yanlısı tarafına gönderme yapmaktadır.

3. Robert Williams

Lowbrow Sanat hareketi o kadar çeşitli ve karmaşık ki, harekete dahil birçok sanatçı bunun bir ekol ya da hareket olmadığını düşünmektedir (Jordan, 2010, s.12). Lowbrow Sanat isminin ortaya çıkışına değinen Robert Williams, bu konu hakkında açıklamada bulunmuştur. 1979'da "The Fabulous Furry Freak Brothers" çizgi romanının yaratıcısı Gilbert Shelton, Williams'ın parlak, kıskırtıcı ve karikatürden etkilenen resimlerinden oluşan bir kitap yayınlamaya karar vermiştir. O zamanlar hiçbir resmi sanat kurumu bu sanatı tanımaya hazır olmadığından Williams kitabını "The Lowbrow Art of Robert Williams" (Robert Williams'ın Lowbrow Sanatı) olarak adlandırmaya karar vermiştir. O zamandan beri, kitabın başlığını henüz gelişmekte olan bir sanat hareketinin adı yapmak gibi bir niyetinin olmadığını belirtmiş olsa da, tam olarak bu durum gerçekleşmiştir. Bu alternatif sanat hareketinin önde gelen uygulayıcısı Robert Williams, 1979'da yayınlanan kitabı "The Lowbrow Art of Robert Williams" ile

3 Psikedelik Sanat: Psikedelik deneyimler ve bazı psikedelik maddelerin alınmasıyla ortaya çıkan halüsinasyonlarla ilgili veya bunlardan esinlenen sanat, grafik veya görsellerdir.

4 Hot Rod : Eski, klasik veya modern olabilen değiştirilmiş Amerikan arabalarıdır.

5 Pin-Up Sanatı, çekici ve güzel bir kadının nasıl olması gerektiğine dair görüntü veren idealize edilmiş kadın resimleridir.

“Lowbrow” terimini güzel sanatlar sözlüğüne kazandırmıştır (“Williams”, t.y.). Sanatçının bu kitabının basılmasından sonra kendi stili ve dönem tarzı Lowbrow olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Williams, Chouinard Sanat Enstitüsü'nde eğitimine devam ettiği sırada, Amerikalı bir sanatçı olan Ed "Big Daddy" Roth ile çalışma fırsatı bulmuştur. Hot Rod ve motosikletlerin çizilmesini kapsayan gerçek bir sanatçı işine sahip olmuştur. Roth tarafından işe alınmış olmak, Williams'ın bakış açısından, Papa tarafından piskopos olarak atanmaktan çok daha iyi olmuştur. Williams, Mad Artist'in Maywood'daki stüdyosunda beş yıl çalışmıştır. Ancak 1960'lar sona ererken, Williams'ın dikkati, kariyerinin gidişatını değiştirecek olan yeni bir sanat hareketine giderek daha fazla çekilmeye başlamıştır (Williams, 1994, s.9). Williams, daha sonra erken dönem Lowbrow tabloları yaratmış ve 1970'lerin ortalarında izleyici kitlesi bulmak için mücadele etmiştir. Sanatçı; “Ben öncüyüm. Bütün yangını yakaladım ve bölgeyi diğer herkes için açtım” ifadelerini kullanmıştır. Resimleri, 1960'ların ortalarında Big Daddy Roth'un stüdyosunda sanat yönetmeni olarak yaptığı önceki çalışmalarından, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki yeraltı çizgi romanlarından, Hot Rods'un yaratıcısı ve Von Dutch'ın meslektaşısı olarak çalışmalarından ve 1970'lerin başında James Brucker'in LA merkezli Movie World Museum için yaptığı büyük, ayrıntılı yağlı boya tablolarından gelen etkilerin bir sentezine dönüşmüştür. Görsel olarak karmaşık ve teknik açıdan yetenekli resimlerinde çizgi roman, güzel sanatlar ve Hot Rod araba görüntülerini birleştirmiştir. Sanatçı ve akımın önde gelen isimlerinden The Pizz; "Her şeyi Williams başlattı. Kapıyı açtı ve aslında kapı oydu." demiştir (Jordan, 2005, s.22).

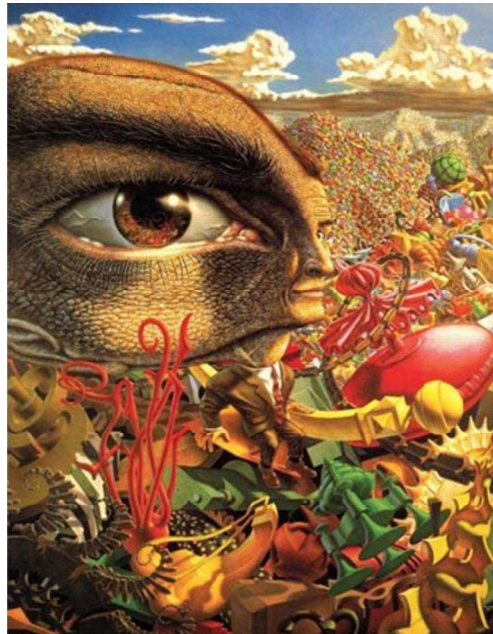
Robert Williams'ın resimleri, 1992'de MoCA (The Museum of Contemporary Art) Temporary Contemporary'deki tarihi "Helter Skelter sergisinde bir sansasyon yaratmıştır. Çığır açan "Kustom Kulture" sergisi, Ed Roth, Robert Williams ve Von Dutch'ın çalışmalarını kutlarken, aynı zamanda onların soyundan gelen birçok kişinin çalışmalarını da tanıtmıştır. Sergi, Baltimore ve Seattle'a gitmeden önce 1993'te Laguna Sanat Müzesi'nde açılmıştır. Yeni bin yıla girerken Amerika'nın estetiğinde sismik bir değişimin tetikleyicisi olmuştur. Yeni galerilerden oluşan serbest bir ağ oluşturmuş ve yaratıcı genç sanatçıların enerjik çalışmalarıyla canlanan birçok köklü galeriyi odaklarını değiştirmeye ikna etmiştir. Kısa süre sonra, stili ülke ve dünya çapında yayan iki ayda bir Juxtapoz adlı bir sanat dergisi çıkmıştır. Robert Williams, hareketin bilgili sözcüsü ve itibarlı başkanı olarak ortaya çıkmıştır (Anderson, 2004, s.9).

Görsel 1: Robert Williams, Ernestine and the Venus of Polyethylene, Tuval üzerine yağlı boya, 1968 (Williams, 1944, s.18)

Williams kişisel web sitesi üzerinden yayınladığı sanatçı ifadesinde (Williams Statement, 2007) döneminin sanat anlayışı ve kendi sanatı hakkında bazı noktalara değinmiştir. Ona göre modern sanatçılar, kavramsal sanatın anlaşılabilir açıklamasına uyan resimler yaratmayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte, modern resimlerin çoğu, güvenli bir şekilde tanınan "pop" başlığı altına girmeye çalışmıştır. Fakat sanatçıya göre Pop Sanat, popüler olan bir şeyi kopyalamak olduğundan çok sınırlıdır ve körelmiş bir hayal gücünün ürünüdür. Pop Sanat dışındaki gerçekçi güzel sanat resminin, kavramsalcılığın biçimsel sanat dünyasına kabul edilmesinin temelinde çağdaş sanat dünyasının zanaatkarlığa ve el becerisine olan karşıtlığı bulunmaktadır. Ne yazık ki hayal güçlerini dizginleyen birçok sanatçı yüzünden bu karanlık görüş haklı çıkmıştır. Kabul edilebilir veya kabul edilemez, zanaatkarlık, çizim ve resim yapma yeteneği, olumlu bir insan dürtüsüdür ve güzel bir sesle şarkı söylemek veya çevik parmaklarla çalınan bir piyano konçertosu kadar geçerli bir virtüözlüktür. Tüm temsili resimler, mütevazı ahlakın gerekliliklerini yerine getiren duygusal ve zararsız işlerle, göz yıkama düzeninde bir şeyle kategorize edilmemelidir. Aşırı hayal gücünden esinlenen, kesin bir açıklıkla işlenen ve kavramsal sanat kılıfına girmeye zorlanan sanatın, ancak kendisini tamamen varsayımsal olanın hizmetinde dürüstçe temsil etmesi durumunda gelişebileceği önerilmelidir.

Williams, her zaman karanlık ve anarşist görünebilecek şekillerde şeylerin gündelik düzenini altüst eden ve sorgulayan resimler yaratmıştır. Bir yeraltı karikatüristi ve Hot Rod meraklısı olarak bir karşı kültür figürü olmuştur. Ve her şeyi hippilerin komedilerinde, Rock müziklerinde, politik protestolarında ve olaylarda yaptığı gibi sorgulamıştır. Resminde kare, geleneksel, ana akım ve tutucu olanla alay etmiştir. Ayrıca, bilimin ve "gerçeklik" hakkındaki tüm kavramların insan yapımı yapılar olduğunu kabul ederek, gerçekliğin kendisiyle ilgili bilimsel varsayımların yanı sıra güzel sanatlarla da alay etmiştir. Gerçekten özgürleşmek için tüm varsayımların sorgulanması gerektiğini savunan Williams bunu sanatında tutarlı bir şekilde yaparak birçok sanatçıya aynı şeyi yapmaları için ilham vermiştir (Jordan, 2010, s.12).

Görsel 2: Robert Williams, *In the land of retinal delights*, Tuval üzerine yağlı boya, 1968 (Williams, 1944, s.18)

Williams gibi birçok sanatçının eserlerinde çizgi roman ve karikatür sanatının etkileri hissedilmektedir. Williams, 1970'lerden beri çizgi romandan ilham alan bir resim biçimini savunmaktadır. Kalynn Campbell, "1982'de Berkeley'de bulunan Telegraph Bulvarı'ndaki bir çizgi roman dükkanında Robert Williams, kalem ve mürekkeple karikatür yapmayı bırakıp onun yerine yağlıboya yapmamız gerektiğini söyledi" ifadelerini kullanmıştır. Karikatür her şeyi hayattan daha büyük, asıl gerçeklikten daha parlak, daha renkli ve daha az gerçek hale getirebilir ve bu uygulama en başından beri Lowbrow sanatçıları tarafından benimsenmiştir. Aslında Williams, bugün Lowbrow'u anladığımız anlamda, en eski Lowbrow resimlerinden bazılarını, şeytani bir şekilde politik olarak uygunsuz sert görüntüler ve abartılmış bir gerçeklik içinde boyanmış yoğun zıt renklerle yaratmıştır (Lowey ve Prince, 2014, s.201; Jordan, 2005, s.24). Williams'ın 1968 yılında yaptığı "In the land of retinal delights" (görsel 2) adlı eserinde karikatürün bu abartı özelliği ön plana çıkmaktadır.

Lowbrow sanatın öncüsü Robert Williams'ın eserleri ve sanatçının yön veren ifadeleri diğer sanatçıların kendi eserlerini şekillendirmelerini etkilemiştir. Sanatçı, eserlerinde karikatür ve temsili anlatımı ön plana çıkartarak dönemini yaratıcılığı ve ilginç fantezi resimleri ile etkilemiştir. Farklı, isyankar, anarşist tavrı ile ön plana çıkmıştır. Fakat Williams, bugün Lowbrow sanatın orijinal yıkıcı niteliğinin kaybolduğunu düşünmektedir. Jordan (2005, s.27) bu düşüncüyü bazı Lowbrow sanatçıların sözleriyle toparlamıştır. Williams durumu şöyle ifade etmiştir: "Yeni bir şeyin ortaya çıktığını ve herhangi bir kuralı çiğnediğini görmüyorum. Antisosyal şeyler gitti. Yıkım kalmadı. Masumlar geldi ve evcilleştirdiler. İşler kronik olarak sevimli ve politik olarak doğru bir hal alıyor." Kalynn Campbell'in son dönem Lowbrow ile ilgili fikirleri şu şekildedir: "Lowbrow ticari, dekoratif ve kanepesiz hale geliyor." Erken dönem Lowbrow sanatçısı The Pizz; "Lowbrow ortaya çıktığında çok daha kabaydı. Şimdi soylulaştırıyor ve onu yaşanabilir kılan insanları kovalıyor. Güzel olan şey, daha karmaşık hale gelmesi. 1980'lerde şeytan kızların ve Hot Rod arabaların sonsuz kusmasıydı. Şimdi çok daha fazlası oluyor." Gary Baseman ise; "Bunu Lowbrow olarak bile görmüyorum. Mark Ryden ve Camille Rose Garcia ve Tim Biskup'ı içeren kendi dalgamdaki sanatçılara bakıyorum ve "Lowbrow nerede?" diyorum." ifadelerini kullanmıştır. Robert Williams, bir Lowbrow sanatçısı olan Coop'un şaka yollu bir şekilde "Sanat hareketinize ne oldu?" diye sorduğunu söylediğinde Williams üzölmüş gibi görünmektedir ve "Buna bir hareket demekten çekiniyorum. Belki bir fenomen olarak adlandırmak daha iyidir" ifadelerini kullanmıştır. Sanatçıların bu söylemlerinden Lowbrow sanat anlayışının ilk ortaya çıktığı dönem özelliklerini artık kaybettiği anlaşılmaktadır. Kimi sanatçılara göre bu iyi bir şey, kimilerine göre ise bu kötüdür.

Görsel 3: Robert Williams L.A. Municipal Art Gallery'deki "Robt. Williams: Slang Aesthetics" adlı Sergisindeki eseri "Açgözlü Tekerlek" ile birlikte, 2015 (<https://www.phoenixnewtimes.com/arts/juxtapoz-robert-williams-mesa-art-9669207>)

Günümüzde Lowbrow sanatçılar artık en ünlü galeriler ve müzeler tarafından kabul edilmektedir. Bunun nedenlerinden biri artık bu sanat anlayışının tüm dünyada tanınıyor olmasıdır. Akım Amerika'dan Japonya'ya kadar sanatçı kitlesine erişmiştir. Robert Williams da artık bir zamanlar soyut resimleri sergileyen ve birçok açıdan eleştirdiği galeri ve müzelerde çalışmalarını sergilemeye başlamıştır. Williams, "Robt. Williams: Slang Aesthetics" adlı sergisini 2015'ten beri Amerika'daki farklı birçok galeri ve müzede sergilemiştir. Bu sergiler sanatçının bugüne kadar yaptığı eserlerin bir retrospektifi niteliğindedir.

Sonuç

Bugün yüksek sanatı temsili eden müze ve galerilerde sergilenen ve herkes tarafından ulaşılamayan eserler (resim, heykel vb.) yüksek sanat statüsünü devam ettirmekte, bir işleve hizmet eden ya da herkes tarafından rahatlıkla ulaşılabilen popüler eserler (çizgi roman, illüstrasyon vb.) ise alçak sanat statüsüne indirgenmektedir. Örneğin dar bir izleyici kitlesine sahip eşsiz ve biricik olan resim ya da heykel gibi eserler, yüksek sanat konumunu belirginleştirirken, izleyici tarafından kolayca erişilebilen ve büyük kitlelere hitap eden illüstrasyon ya da karikatür gibi eserler ise bu konuma erişememektedir. İllüstrasyon dünyasının popülerliğine rağmen bir fantezi sanatı, yüksek sanatın kanonuna ait olarak kabul edilmemektedir. Örneğin, bir resim bir müzayedede fahiş rakamlara satılabilmekte fakat bir illüstrasyon baskısı sanat satış sitelerinde cüzi rakamlara satılmaktadır. Bu sebeple de izleyici kitlelerin, sanatın alçak formu olarak ilan edilenlere yaklaşımı farklılaşmaktadır.

Lowbrow sanat, ilk ortaya çıktığı dönemde de sanatın bekçileri kurumsal galeri ve müzeler tarafından kabul edilmeyerek, sanatın alçak formu olarak görülmüştür. Bunun sebebi dönem sanat (soyut resim gibi) anlayışına karşı olması ve eski temsili sanata olan bağlılığı olmuştur. Dolayısıyla bu sanat anlayışı, yüksek sanat sisteminin dışında kendi dinamikleri içerisinde gelişmiştir. Sanatçılar dönemlerine ait

popüler kültür öğelerini resimlerine aktarmışlardır. Karikatürün abartısını, grafik anlatım biçimlerini ve hikayeci anlatımı tercih etmişlerdir. Çoğu illüstratör, ressam ve karikatürist olan sanatçılar, 20. yüzyılın sonlarına doğru bir yandan ticari sanata yönelerek para kazanabilmiş bir yandan bu sayede göz önünde olabilmışlardır.

Günümüzde Lowbrow sanat, ortaya çıktığı ilk halinden çok farklı bir noktaya ulaşmıştır. Bu hareketi sahiplenen birçok sanatçı sayesinde çok çeşitli bir sanat dili oluşturmuştur. Bu sanat hareketi artık geniş bir sanatçı ve izleyici kitlesine sahiptir ve yüksek sanatı temsil eden müze ve galeriler tarafından da tanınmaktadır. Bu durum Dadaistlerin bir zaman karşı çıktıkları yüksek sanat tarafından sahiplenilmesine benzemektedir. Bugün Lowbrow sanat da yüksek sanatın sergilendiği galeri ve müzelerde yerini almaya başlayarak onun bir parçasına dönüşmektedir.

Lowbrow sanatın bu gelişimi içerisinde Robert Williams büyük öneme sahiptir. Sanatçı hareketi şekillendirmiş ve bu alanda çalışan sanatçıların önünü açmıştır. Fakat Williams, Lowbrow Sanat hareketinin geldiği noktayı bazen eleştirmektedir. Bu sanat anlayışının ortaya çıktığı isyankar ve seçkinci olmayan tavrının kaybolduğunu düşünmektedir. Son dönemde Williams'ın kendisi de yüksek sanatın temsil edildiği müze ve galerilerde retrospektif sergiler yaparak bu değişimin bir parçası olmuştur.

Kaynakça

- Akay, A. (2002). *Kapitalizm Ve Pop Kültür*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Anderson, K. (2004). *Pop Surrealism: The Rise of Underground Art*. California: Ignitio Publishing.
- Artun, Ali. (2014). *Sanatın Özerkliği Üzerine*. Erişim: 15.10.2022
<http://www.aliartun.com/yazilar/sanat-in-ozerkligi-uzerine/>
- Artun, A. (2018). *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi Estetik Modernizminin Tasfiyesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barnard, M. (2010). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. (Çev. Korkmaz, G.) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Bazin, G. (1998). *Sanat Tarihi*. (Çev. Üzra Nural, Selahattin Hilav) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Bozkurt, N.(1995). *Sanat ve Estetik Kuramları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Cançat, A. (2020). *Lowbrow Üzerine*. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 26(44), 202-210.
- Farago, F. (2017). *Sanat*. (Çev. Doğan, Özcan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Heartney, E. (2008). *Sanat ve Bugün*, İstanbul: Akbank Yayınları.
- Hodge, S. (2019). *Sanatın Kısa Öyküsü*, (Çev. Öztok, Deniz) Hep Kitap, İstanbul.
- Honour H. ve Fleming J. (2016). *Dünya Sanat Tarihi*. (Çev. Abacı, Hakan), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Gombrich, E. H. (1997). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jordan, M. D. (2005). *Weirdo Deluxe: The Wild World of Pop Surrealism & Lowbrow Art*. San Francisco: Chronicle Books.
- Jordan, M. D. (2010). *Weirdo Noir: Gothic and Dark Lowbrow Art*, Chronicle Books: San Francisco.
- Kemp, M. (2009). *Pop artist displays primitive instincts*. Nature 461, 42
<https://doi.org/10.1038/461042a>
- Krausse, A. C. (2005). *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. İstanbul: Literatür.
- Lowey, I. & Prince, S. (2014). *The Graphic Art of the Underground: A Countercultural History*. London: Bloomsbury Visual Arts.

Robert Williams (t.y.)Erişim: 16.12.2022 <https://www.robtwilliamsstudio.com/about>

Shiner, L. (2018). *Sanatın İcadı*. (Çev: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şahin, H. (2016). *Sanatta Kitsch olgusu üzerine*. Akdeniz Sanat Dergisi, 9(17), 1-11.

Varol Ergen, E. (2015). *Yeni ve Bağımsız Bir Sanat Deneyimi Olarak Pop Sürrealizm*. Art-Sanat Dergisi, 0 (3), 173-180.

Williams, R. (1994). *The Lowbrow Art of Robert Williams*. San Francisco: Last Gasp.

Williams, (t.y.) Erişim: 18.12.2021

<https://web.archive.org/web/20080509085309/http://beinart.org/info/essays/robert-williams.php>

Williams Statement (2007) Erişim: 15.11.2022 https://www.robtwilliamsstudio.com/s/Robert-Williams_-Artist-Statement.pdf

Yılmaz, M. (2013). *Modernizmden Postmodernizme Sanat*. 127 Sanat Dizisi. Ankara: Ütopya Yayınevi.